

الگوی کاهش خام فروشی از مسیر احداث پتروپالایشگاه مبتنی بر قانون جدید مجلس

گزارش سیاستی شماره ۹۸۰۶۰۱
شهریور ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا
وَأَنهَاكَ فِي رِجَاكَ مَا (بِاِخْلَاصِ نِيَّةٍ) جِهَادَ كُنْتُمْ،
قطعا به راه‌های خود، هدایتشان خواهیم کرد

الگوی کاهش خام فروشی از مسیر احداث پتروپالایشگاه مبتنی بر قانون جدید مجلس

الگوی کاهش خام فروشی از مسیر احداث پتروپالایشگاه مبتنی بر قانون جدید مجلس

گزارش سیاستی شماره ۹۸۰۶۰۱ - ویرایش اول
تهیه شده در شبکه تحلیلگران اقتصاد مقاومتی

گروه موضوعی: انرژی

تهیه کننده: سید حسن محفوظی

شهریور ۱۳۹۸

معرفی شبکه

شبکه تحلیلگران اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «اثرگذاری بر تصمیمات مسئولین و دستگاه‌ها به منظور تحقق الگوی اقتصاد مقاومتی در کشور» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در گروه‌های موضوعی شبکه انجام می‌شود.

یکی از انواع تولیدات شبکه «گزارش سیاستی» است که با هدف طرح مختصر و مفید یک مسئله و ارائه راهکار برای حل آن، ویژه تصمیم‌گیران تهیه می‌شود. گزارش سیاستی حاضر نیز، در همین چارچوب تهیه شده است.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت Moqnet.ir با شبکه تحلیلگران اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، پیشنهادها و انتقادات خود را در خصوص فعالیت‌های شبکه ارائه نمایند.

فهرست

۸..... خلاصه مدیریتی

بخش اول

۱۰..... مقدمه

بخش دوم

۱۳..... اقتصاد پتروپالایشگاه

بخش سوم

۱۷..... پتروپالایشگاه؛ پاسخی به تغییرات بازار نفت و گاز

بخش چهارم

۲۳..... توسعه واحدهای پتروپالایشگاهی در سطح جهان

بخش پنجم

۲۹..... نقاط کلیدی قانون جدید مجلس در توسعه ظرفیت پالایشی و پتروپالایشی کشور

بخش ششم

۳۷..... پیشنهادهایی جهت تدوین آئین نامه اجرایی برای قانون جدید مجلس

ضمیمه

۴۴..... متن قانون «حمایت از صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی»

خلاصه مدیریتی

طرح «حمایت از توسعه صنایع پایین دستی نفت و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» در تاریخ ۲۴ تیرماه ۱۳۹۸، با هدف تقویت قدرت بازاریابی در مقابل تحریم‌ها و استفاده حداکثری از منابع نفتی، مورد تصویب مجلس شورای اسلامی قرار گرفت. این طرح در تاریخ ۱۹ مردادماه، مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفت و سرانجام در روز ۲۶ مرداد، توسط رئیس محترم مجلس شورای اسلامی با عنوان «قانون حمایت از توسعه صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» به دولت ابلاغ شد. قانون مذکور نهایتاً در روز چهارشنبه ۳۰ مردادماه، توسط رئیس محترم جمهور به دستگاه‌های ذیربط ابلاغ شد و وظیفه تدوین آیین‌نامه اجرایی آن نیز بر عهده وزارت نفت و سازمان برنامه و بودجه قرار گرفت.

از جمله نقاط کلیدی قانون، تأکید بر ساخت و توسعه مجتمع‌های پتروپالایشگاهی است که مطابق با تغییرات آینده جهان در حوزه انرژی مورد تأکید گرفته است. در حال حاضر ساخت مجتمع‌های پیشرفته پتروپالایشگاهی در منطقه غرب آسیا به سرعت در حال افزایش است. مزیت‌های جذاب این مجتمع‌ها مانند سودآوری بیشتر و تنوع بیشتر محصولات تولیدی، دلیل اصلی این روند است. همچنان که پتروپالایشگاه‌ها اکنون در بسیاری از نقاط جهان مانند چین، هند، کره جنوبی و سنگاپور، سهم عمده‌ای از پالایش نفت را در اختیار دارند، کشورهای حاشیه خلیج فارس مانند کویت، عربستان و امارات نیز در حال افزایش ظرفیت پتروپالایشی خود هستند.

همچنین بر اساس قانون مذکور، یک پالایشگاه یا پتروپالایشگاه پس از بهره‌برداری تا زمان مشخص از «تنفس خوراک» برخوردار است؛ بدین معنا که طی سال‌های ابتدایی، به صورت علی‌الحساب هزینه خوراک را پرداخت نخواهد کرد. این رویه باعث می‌شود که پس از بهره‌برداری از واحد پتروپالایشگاهی، کل هزینه سرمایه‌گذاری شده

توسط سهام‌داران، ظرف مدت یک سال به عنوان سود به آنها عودت شود و بازگشت سرمایه طرح از یک دوره ۸ الی ۱۰ ساله به ۱ سال پس از بهره‌برداری از پروژه کاهش یابد. هزینه خوراک تنفس داده شده، در حکم وامی خواهد بود که مطابق با قوانین صندوق توسعه ملی (از لحاظ مدت زمان بازگشت وام و نرخ سود) به شرکت پالایشی داده شده است. در کنار این قاعده، ایجاد الزام به استفاده از منابع مردمی در قانون، زمینه را برای هدایت نقدینگی و کسب سود مردم از این مسیر فراهم خواهد کرد.

بر این اساس، از جمله آثار اجرایی شدن این قانون می‌توان به جبران کاهش درآمدهای نفتی با جایگزین کردن صادرات فرآورده‌های نفتی به جای نفت خام، تکمیل زنجیره ارزش نفت و میعانات گازی، رهایی از خام‌فروشی نفت، افزایش کیفیت فرآورده‌های تولیدی از نفت خام و میعانات گازی متناسب با قوانین بین‌المللی از جمله مقررات IMO2020، افزایش حاشیه سود مجتمع‌های پالایشگاهی با ادغام واحدهای پالایشی و پتروشیمی و پاسخ‌گویی به افزایش تقاضای محصولات پتروپالایشگاهی تا ۲۰ سال آینده اشاره کرد.

پیش‌نویس آئین‌نامه اجرایی این قانون، توسط وزارت نفت تهیه شده و هم‌اکنون جهت بررسی و ویرایش نهایی در کمیسیون اقتصادی دولت در دست بررسی است؛ به منظور اجرای بهینه قانون و استفاده از ظرفیت آن در کاهش خام‌فروشی، ضروری است مواردی در آئین‌نامه اجرایی آن مورد توجه قرار گیرد. استفاده از روش‌های «سهام محور» به جای روش‌های «اوراق قرضه محور»، خصوصی‌سازی واقعی صنایع پالایش و پتروشیمی، تشکیل نهاد تنظیم‌گر بخش پالایش و پتروشیمی و اعطای ضمانت‌نامه برای تامین تجهیزات خارجی، از جمله مواردی است که می‌تواند در حسن اجرای قانون و هموارسازی مسیر آن موثر واقع شود.

بخش اول

مقدمه

کشورهای غرب آسیا با داشتن ۴۸ درصد منابع نفتی جهان، تنها ۹ درصد از نفت جهان را مصرف می‌کنند. این درحالی است که کشورهای گروه OECD با مصرف ۶۲ درصد از نفت جهان و در اختیار داشتن تنها ۷ درصد از ذخایر نفت، نیازمندترین کشورها به انرژی هستند؛ بخش قابل توجهی از این مصرف در کشورهای پیشرفته، برای اقداماتی است که در راستای تبدیل نفت خام به فرآورده انجام می‌شود.

بررسی‌های کارشناسی نشان می‌دهد تبدیل نفت خام به فرآورده، موجب سودآوری حداقل ۲ برابری نسبت به خام‌فروشی نفت و ورود ارز به میزان ۲ برابر به کشور می‌شود. علاوه بر این، عبور از خام‌فروشی، اثرگذاری تحریم‌های نفتی را کاهش می‌دهد و عملاً تحریم فروش نفت را امکان‌ناپذیر می‌کند. در حال حاضر بیش از ۵۵ درصد ظرفیت تولید نفت به خام فروشی این محصول اختصاص دارد؛ همین مسئله باعث افزایش تاثیر تحریم‌های نفتی علیه کشور شده است که ریشه در تعداد مشتریان و حجم معاملات این کالای راهبردی دارد.

از تعداد ۶۵۵ پالایشگاه نفت موجود در جهان، تنها ۴۰ پالایشگاه بر مبنای نفت ایران طراحی شده‌اند که به محض برقراری تحریم‌های نفتی، بخش قابل توجهی از این ۴۰ شرکت، از خرید نفت ایران امتناع می‌ورزند. از طرف دیگر، صادرات نفت خام ایران در محموله‌های بسیار بزرگ (بعضاً تا بیش از ۲ میلیون بشکه)، به کشورهایی محدود و معمولاً با مسافت زیاد از ایران انجام می‌شود. این حجم از صادرات و انگشت‌شمار بودن مقاصد محموله‌های نفتی کشور، به راحتی توسط آمریکا قابل رصد بوده و امکان تحریم مالی، تحریم بیمه، تحریم کشتی‌ها نظیر تحریم بانکرینگ آنها را بیش از پیش افزایش می‌دهد. علاوه بر این موارد، کیفیت و خواص شیمیایی و فیزیکی

نفت خام ایران نیز در تمام دنیا شناخته شده و با انجام آزمایش‌هایی، قابل شناسایی است؛ به همین دلیل امکان دور زدن تحریم‌ها و رساندن نفت به متقاضیان از مسیرهای غیرمرسوم نیز کار مشکل و پرخطری است.

در مقابل، گستره وسیع بازار هدف فرآورده‌های نفتی، سهولت صادرات و تحریم ناپذیری آن، از مزیت‌های توسعه ظرفیت پالایشی و پتروپالایشی کشور و عبور از خام فروشی است. نیاز کشورهای همسایه به فرآورده‌های نفتی موجب می‌شود که صادرات بخش زیادی از فرآورده‌ها، با کشورهای همسایه، از راه‌های زمینی (تانکر یا خط لوله) و در مسافت‌های نزدیک تجارت شود که اعمال تحریم بر روی آن به مراتب سخت‌تر از تحریم نفت خام است. در نتیجه این اقدام، نه تنها یک پروژه اقتصادی دارای توجیه مالی و فواید اشتغال‌زایی بسیار محسوب می‌شود، بلکه یک راه حل راهبردی برای کاهش آثار تحریم‌هاست.

در بیانات رهبر معظم انقلاب نیز بارها بر «کاهش خام‌فروشی نفت» به عنوان یکی از مصادیق مقاوم‌سازی اقتصاد و تحقق اقتصاد مقاومتی تاکید شده است؛ به عنوان نمونه ایشان در سخنرانی ابتدای سال ۱۳۹۴ در حرم مطهر رضوی (علیه السلام) فرمودند: «یکی از کارهای لازم، نهضت کاهش خام‌فروشی است. اینکه من چندی پیش راجع به وابسته بودن اقتصادمان به نفت اعتراض کردم و در سخنرانی گفتم، ناظر به این است. ما باید کاری کنیم که خام‌فروشی بتدریج کاهش پیدا کند، تا اینکه بکلی از بین برود؛ باید ارزش افزوده ایجاد کرد». ایشان همچنین در سخنرانی روز ۱۴ خرداد سال جاری فرمودند: «بند ناف بودجه و اقتصاد کشور را از نفت خام و فروش نفت خام و تجارت نفت خام بایستی بُریم؛ این یکی از مسائل اصلی ما است».

در همین راستا، کمیسیون انرژی مجلس شورای اسلامی در پائیز سال ۱۳۹۷ طرحی تحت عنوان «افزایش ظرفیت پالایشگاه‌های میعانات گازی و نفت خام با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» جهت تامین مالی و افزایش جذابیت اقتصادی طرح‌های پالایشی

و پتروپالایشی پیشنهاد داد که از نظر کارشناسان، اقدامی موثر در راستای تقویت صنایع پائین دست نفت و کاهش فروش نفت خام محسوب می شود. این طرح پس از بررسی در صحن علنی مجلس، جهت اصلاح و تکمیل به کمیسیون انرژی ارجاع داده شد و سرانجام با بررسی جزئیات آن در تاریخ ۲۴ تیرماه ۱۳۹۸، با انجام برخی اصلاحات، به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و با تأیید شورای نگهبان، در تاریخ چهارشنبه ۳۰ مرداد، توسط رئیس جمهور برای اجرا به وزارت نفت و سازمان برنامه و بودجه ابلاغ شد.

علاوه بر بخش های خلاقانه این قانون یعنی «اعطای تنفس خوراک به واحدهای راه اندازی شده» و «فراهم کردن شرایط تامین مالی از طریق منابع مردمی و نقدینگی موجود در کشور» که به عنوان مزایای اصلی قانون مذکور قابل بررسی است، «تاکید بر تولید فرآورده از طریق واحدهای پتروپالایشگاهی»، «مشروط کردن تسهیلات این قانون به تولید نفت کوره کمتر از ۱۰ درصد در سبد فرآورده های آنها» و «احداث مجتمع ها در مناطق ساحلی کشور» نشان از به روز بودن طرح مجلس و انطباق آن با وضعیت روز صنایع نفتی در جهان، خصوصا مقررات جدید سازمان بین المللی دریانوردی در مورد استاندارد سوخت کشتی ها و حرکت کشورها در این زمینه با در نظر گرفتن محدودیت منابع آب در ایران، دارد.

در این گزارش ضمن بررسی اقتصاد پتروپالایشگاه ها و مباحث مرتبط با آن، به مطالعه روند توسعه پتروپالایشگاه ها در منطقه و جهان به عنوان یکی از مسیرهای کاهش خام فروشی از طریق قانون جدید مجلس پرداخته می شود. در ادامه نیز، ضمن بررسی نقاط کلیدی قانون، پیشنهادهایی جهت تهیه و تکمیل آئین نامه اجرایی آن، ارائه گردیده است.

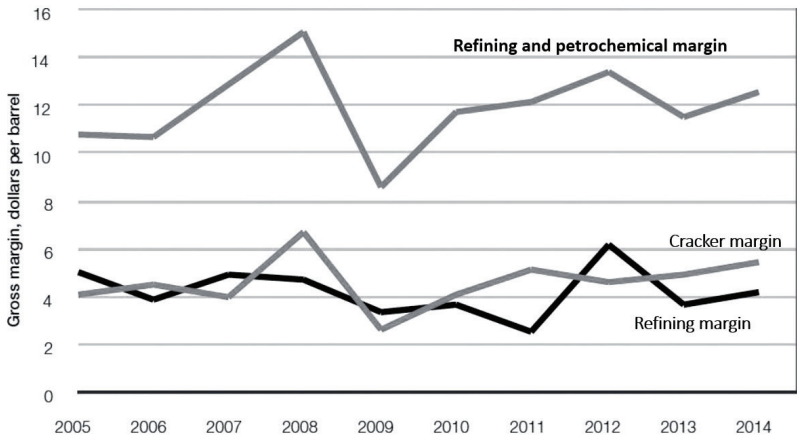
بخش دوم

اقتصاد پتروپالایشگاه

واژه پتروپالایشگاه که در ایران به مفهوم «یک واحد ادغام شده پالایشگاهی و پتروشیمیایی» مصطلح شده، ظاهراً از ترکیب دو واژه پتروشیمی و پالایشگاه به وجود آمده است؛ این در حالی است که عبارت Petrorefinery در ادبیات حوزه انرژی جهان به هیچ وجه واژه مصطلحی نیست و در موارد معدود استفاده شده نیز مخفف عبارت Petrochemical Refinery بوده و کمتر به عنوان مخفف Petrochemical Refinery استفاده شده است. به هر حال امروزه این واژه در ادبیات کارشناسان و رسانه‌های حوزه انرژی در ایران به عنوان یک اصطلاح رایج استفاده می‌شود و در این گزارش نیز به همین معنا یعنی «واحدهای ادغام شده پالایشگاهی و پتروشیمیایی»^۱ به کار رفته است.

از حدود ۳۰ سال پیش، با افزایش قیمت جهانی نفت و به تبع آن افزایش قیمت نفتا، مسئله تامین خوراک پتروشیمی‌های مبتنی بر خوراک مایع و تعیین قیمت آن، به یک چالش جدی در اقتصاد این واحدها تبدیل شد. همین مسئله، بحث تجمع پالایشگاه و پتروشیمی جهت اطمینان از تامین پایدار خوراک واحدهای پتروشیمی و تامین نیازهای پالایشگاهی را مورد توجه و ارزیابی شرکت‌های بزرگ جهانی قرار داد.

بررسی‌های اولیه در حوزه اقتصادی نشان می‌داد که با تجمع پتروشیمی و پالایشگاه، می‌توان هزینه‌های احداث و عملیاتی این مجتمع‌ها را کاهش داد. بنابراین تجمع پالایشگاه و پتروشیمی، یا اصطلاحاً احداث پتروپالایشگاه، با هدف تنوع فرآورده، کاهش قیمت تمام‌شده محصولات، بهینه‌سازی راندمان، افزایش سودآوری و بهینه‌سازی مصرف انرژی پایه‌ریزی شد.

شکل ۱- مقایسه حاشیه سود مجتمع‌های پالایشی و پتروپالایشی غرب اروپا

همانگونه که در شکل ۱ مشاهده می‌شود، حاشیه سود ناخالص مجتمع‌های پالایشی در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ بین ۳٫۳ تا ۶٫۴ دلار به ازای یک بشکه نفت متغیر بوده است. حال آنکه درآمد حاصل از محصولات پتروشیمیایی باعث افزایش بیش از ۲ برابری حاشیه سود مجتمع‌های پتروپالایشگاهی شده است؛ به طوریکه متوسط سود ناخالص این مجتمع‌ها به ۱۲ دلار در هر بشکه نفت می‌رسد.

نوع محصولات جانبی ارسالی از بخش پالایشگاه به بخش پتروشیمی، به نوع طراحی آن واحد و انگیزه‌های طراحان از تسخیر بازارهای هدف و همچنین تا حدودی به کیفیت و نوع نفت سبک و سنگین وابسته است. با وجود این، با توجه به طرح‌ها و با در نظر گرفتن موقعیت مکانی واحدها و نوع نفت خام در دسترس (سبک و سنگین و کیفیت آن) و دیگر عوامل تاثیرگذار، نرخ بازگشت سرمایه در حالت تجمیعی نسبت به حالت پالایشگاه مجزا و پتروشیمی مجزا، بالاتر است. بر اساس محاسبات اقتصادی،

نرخ بازده داخلی^۱ برای احداث پتروپالایشگاه نسبت به احداث پالایشگاه مجزا، بسته به سناریوی اجرایی و نوع خوراک پتروپالایشگاه، تا بیش از ۲ برابر افزایش می‌یابد.^۲

جدول ۱- ارزیابی اقتصادی سه سناریو پتروپالایشگاهی در مقابل پالایشگاه^۳

پتروپالایشگاه با واحد آروماتیک سازی	پتروپالایشگاه با واحد شکست حرارتی با خوراک کروسین	پتروپالایشگاه با واحد شکست حرارتی با خوراک نفتا	پالایشگاه	
۳۴,۱۵	۳۴,۱۵	۳۴,۱۵	۳۴,۱۵	ظرفیت خوراک (هزار تن در روز)
۲۰,۳۰	۲۰,۳۲	۲۰,۳۲	۲۰,۳۲	قیمت خوراک (میلیون دلار در روز)
۲۲,۵	۲۶,۸	۲۶,۷	۲۱,۹	قیمت فروش محصولات (میلیون دلار در روز)
۲۰,۸	۲۴	۲۶,۷	۱۸,۷	هزینه یوتیلیتی (هزار دلار در روز)
۱,۶	۶,۵	۶,۴	۱,۶	سود کلی (میلیون دلار در روز)
۵,۴۸۱	۶,۳۶۱	۵,۹۴۹	۴,۱۹۱	هزینه ساخت واحد (میلیارد دلار)
% ۱۳,۳۳	% ۲۹,۶۲	% ۳۰,۷۳	% ۱۲,۴۸	نرخ بازده داخلی (IRR)

به عنوان مثال با راه‌اندازی واحدهای FCC و RFCC در مجتمع‌های پتروپالایشگاهی، امکان تولید پروپیلن و اتیلن به عنوان دو محصول با ارزش افزوده بالا در صنعت پتروشیمی، فراهم می‌شود و همزمان با تولید این محصولات پتروشیمیایی، تولید نفت کوره در سبد پالایش نفت کشور کاهش پیدا می‌کند. نفت کوره یکی از فرآورده‌های کم ارزش در سبد فرآورده‌های پالایشگاهی است که قیمت آن کمتر از قیمت نفت خام است و تولید بالای آن در پالایشگاه‌های قدیمی، موجب زیان‌ده شدن آن‌ها می‌شود.

1. IRR

۲. قضانلو، احمد؛ آفرین زارعی و رضا بندریان، ۱۳۹۵، جایگاه کسب و کاری پتروپالایشگاه در کشور و منطقه، سومین کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در شیمی و مهندسی شیمی، تهران

بر این اساس، بسیاری از پالایشگاه‌های دنیا برای بهبود حاشیه سود پالایشی خود، نسبت به تولید محصولات پتروشیمیایی اقدام کرده و نگرش تجمیع پالایشگاه و پتروشیمی در قالب واحدهای پتروپالایشی را پیاده نموده‌اند. روند جهانی به گونه‌ای است که سهم سرمایه‌گذاری در احداث پتروپالایشگاه نسبت به پالایشگاه، برای شرکت‌های معتبر بین‌المللی در حال افزایش است. بررسی وضعیت شرکت‌های بزرگ صنعت نفت اروپایی نشان می‌دهد که این شرکت‌ها به طراحی و اجرای واحدهای پتروپالایشگاهی روی آورده‌اند. به عنوان نمونه شرکت BP معادل ۲۴ درصد، شرکت Shell به اندازه ۳۹ درصد، شرکت Total معادل ۷۹ درصد و شرکت Exxon Mobil به میزان ۹۰ درصد فعالیت‌های حوزه پایین‌دست خود را به این زمینه مهم اختصاص داده‌اند.

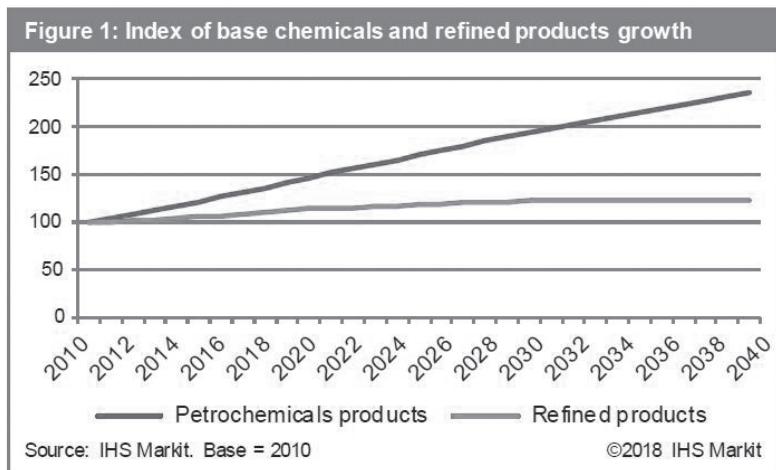
1. T. Schockaert, "Synergies between Refining and Petrochemicals", High Level Group on the Competitiveness of the European Chemical Industry Conference, Brussels, Belgium, 2008, pp 1-23.

بخش سوم

پتروپالایشگاه؛ پاسخی به تغییرات بازار نفت و گاز

بنابر گزارش ۲۰۱۸ Chemical & Energy Insights که توسط موسسه IHS Markit تهیه شده است، انتظار می‌رود در یک یا دو دهه آینده نرخ رشد تولید ناخالص داخلی متوسط جهانی، حدود ۳ درصد در سال باشد. در این دوره پیش‌بینی می‌شود تقاضا برای سوخت‌های حمل و نقل تنها کمی بیش از ۱ درصد در سال رشد داشته باشد؛ در حالی که تقاضای جهانی برای مواد شیمیایی، بیش از ۴ درصد افزایش می‌یابد.

رشد کم تقاضا برای سوخت‌های فسیلی، ناشی از افزایش راندمان خودروها، تلاش کشورها برای عرضه بنزین با کیفیت بالا و گازوئیل پاک و همچنین ورود خودروهای ارزان با سوخت غیرفسیلی به بازار است. قوانین وضع شده از سوی سازمان‌های بین‌المللی در استانداردهای زیست محیطی نیز یکی دیگر از دلایل تلاش کشورها برای بالابردن سطح پیچیدگی پالایشگاه‌ها و در نتیجه تولید سوخت‌های با کیفیت است.

شکل ۲- شاخص رشد محصولات پالایشگاهی و پتروشیمیایی بر مبنای سال ۲۰۱۰

بنابراین شرکت‌های بزرگ فعال در تولید نفت خام، انگیزه بالایی برای شروع پروژه‌های پیشرفته پتروپالایشگاهی دارند. این موضوع به این شرکت‌ها کمک خواهد کرد تا علاوه بر تولید سوخت‌های با کیفیت، سهم بیشتری از تولید مواد شیمیایی و پتروشیمیایی را بدست آورند که ارزش و رشد تقاضای بیشتری نسبت به سوخت‌های حمل و نقل دارد. از طرفی فروش با ثبات نفت خام توسط کشورهای صاحب ذخایر نفتی، همواره با مخاطرات و چالش‌هایی در طول تاریخ مواجه بوده است که این کشورها را به سمت جایگزینی صادرات فرآورده به جای نفت خام و تامین امنیت فروش سوق داده است. به عبارت دیگر می‌توان گفت اتخاذ راهبرد افزایش ظرفیت پتروپالایشی، علاوه بر اینکه موجب افزایش سودآوری فروش مواد هیدروکربوری و نفتی می‌شود، گزینه‌ای مناسب برای کاهش مخاطرات فروش نفت متأثر از چالش‌های بازاریابی و احتمال تحریم یا قهر و آشتی‌های سیاسی کشورها بوده است.

به عنوان مثال کشور عربستان به عنوان بزرگترین صادرکننده نفت دنیا، پس از سال

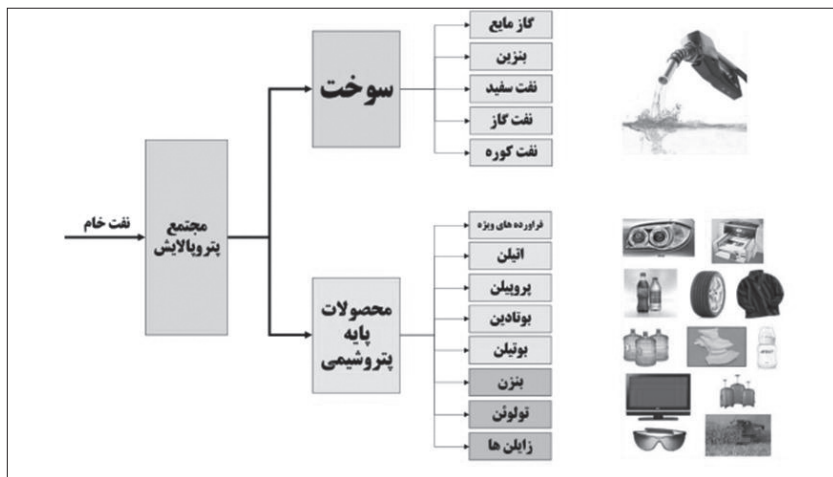
۲۰۱۳ با در پیش گرفتن سیاست افزایش ظرفیت پالایشی، نسبت صادرات نفت خام در مقابل فرآورده‌های نفتی را کاهش داده است.

شکل ۳- افزایش سهم فرآورده‌های نفتی در سبد صادرات نفتی عربستان

همان گونه که شکل بالا نشان می‌دهد، سهم فرآورده‌ها از ۸ درصد کل صادرات نفتی کشور عربستان در سال ۲۰۱۳، به شدت افزایش یافته و این عدد به حدود ۲۰ درصد در پایان سال ۲۰۱۷ رسیده است.

هدف مجتمع‌های پتروپالایشگاهی تنها تولید سوخت (از جمله گاز مایع، بنزین، نفت سفید، گازوئیل و نفت کوره) نیست، بلکه در کنار چنین محصولاتی، فرآورده‌های ویژه و خوراک مورد نیاز مجتمع‌های پلیمری و پتروشیمیایی نیز تولید و عرضه می‌شود.

شکل ۴- محصولات تولیدی مجتمع های پتروپالایشگاهی

در این مجتمع ها، نفت خام به عنوان خوراک، وارد واحدهای فرایندی متعددی می شود تا ترکیبی از محصولات سوختی و پایه پتروشیمی تولید شود. تولید همزمان سوخت و محصولات پایه صنعت پتروشیمی موجب مدیریت هرچه بهتر زنجیره های تأمین، تولید و فروش شده و نتیجه آن افزایش بهره وری و سودآوری واحد پتروپالایشگاهی نسبت به حالت مجزای آن خواهد بود.

قانون IMO2020 و تاثیر آن بر تولیدات پالایشگاهی

مطابق با گزارش World Oil Outlook 2018 سازمان اوپک، تقاضای نفت برای صنعت حمل و نقل و پتروشیمی بیشترین میزان رشد را تا سال ۲۰۴۰ خواهد داشت.

جدول ۲- پیش‌بینی تقاضای نفت براساس بخش مصرفی تا سال ۲۰۴۰ (میلیون بشکه در روز)

بخش‌های مختلف مصرف‌کننده نفت	سال ۲۰۱۷	سال ۲۰۲۰	سال ۲۰۴۰	رشد ۲۰۱۷ تا ۲۰۴۰
حمل و نقل جاده‌ای	۴۳/۶	۴۵/۳	۴۷/۸	۴/۱
حمل و نقل هوایی	۶/۳	۶/۷	۹/۰	۲/۷
حمل و نقل ریلی و آبی	۱/۸	۱/۹	۲/۱	۰/۳
بانکرینگ	۴/۰	۴/۲	۵/۱	۱/۱
پتروشیمی	۱۳/۰	۱۳/۹	۱۷/۵	۴/۵
سایر صنایع	۱۲/۷	۱۳/۳	۱۴/۰	۱/۲
مسکونی، تجاری، کشاورزی	۱۰/۶	۱۱/۱	۱۲/۳	۱/۷
تولید الکتریسته	۵/۱	۵/۴	۴/۰	-۱/۱
سایر کاربردها	۱۵/۶	۱۶/۵	۱۶/۲	۰/۶

یکی از بازارهای عمده فروش فرآورده‌های نفتی، صنعت بانکرینگ^۱ است که بازاری ۳۰ میلیارد دلاری در خلیج فارس دارد. پالایشگاه‌ها پس از تولید سوخت کشتی (ترکیب نفت کوره و نفت گاز)، آن را به شرکت‌های خریدار سوخت کشتی می‌فروشند و آنها نیز با کمک شرکت‌هایی که سایر ترکیبات را با سوخت کشتی ترکیب می‌کنند، سوختی مناسب و مطابق استانداردها و قوانین بین‌المللی تولید می‌کنند. این مسئله لزوم افزایش کیفیت سوخت تولیدی برای صنعت حمل و نقل با توجه به قوانین، استانداردها و آیین‌نامه‌های بین‌المللی را نشان می‌دهد.

از قوانین بین‌المللی موثر بر صنعت بانکرینگ، قانون کنترل انتشار آلاینده‌ها در سطح دنیا است که در حوزه حمل و نقل دریایی به قانون IMO2020 معروف است. طبق استانداردهای جدید سازمان بین‌المللی دریانوردی (IMO) از ابتدای سال ۲۰۲۰ استاندارد میزان گوگرد مجاز سوخت بانکرینگ که در حال حاضر برابر ۳.۵ درصد می‌باشد، باید به حد ۰.۵ درصد

۱. عملیات سوخت رسانی به کشتی‌ها

کاهش یابد؛ با توجه به این موضوع نیز، افزایش سطح پیچیدگی پالایشگاه‌ها و احداث پتروپالایشگاه‌هایی با فناوری روز، ضروری است چرا که تأثیر تحولات استاندارد IMO2020 از یک طرف باعث کاهش حاشیه سود پالایشگاه‌های ساده با ضریب پیچیدگی پایین و از طرف دیگر باعث افزایش حاشیه سود پالایشگاه‌های پیچیده خواهد شد.

در همین راستا موسسه مورگان استنلی آمریکا در جدیدترین گزارش خود که در سپتامبر سال جاری میلادی منتشر شد اعلام کرد، همزمان با نزدیک شدن به سال ۲۰۲۰ و آماده‌سازی شرکت‌های بزرگ کشتی‌رانی برای اجرای قانون IMO2020، سود بسیاری از پالایشگاه‌های تازه تاسیس آسیایی از جمله پالایشگاه ریلاینس هند افزایش یافته است. پالایشگاه ریلاینس هند یکی از پیچیده‌ترین پالایشگاه‌ها در سطح جهان با ضریب پیچیدگی ۲۰ است که در حال حاضر به عنوان بزرگترین ذی‌نفع اجرای استاندارد IMO2020 به شمار می‌رود. حدود نیمی از فرآورده‌های پالایشگاه ریلاینس هند را گازوئیل تشکیل می‌دهد که به دلیل افزایش تقاضای این محصول، پیش‌بینی می‌شود قیمت آن شاهد افزایش چشم‌گیری باشد. این موضوع باعث شده است که سود پالایشگاه ریلاینس در سه ماهه گذشته ۳۰ درصد افزایش یابد. همچنین پیش‌بینی می‌شود سود سالیانه این پالایشگاه با رشدی ۲۷ درصدی مواجه شود.^۱

همچنین شرکت اکسون‌موبیل با سرمایه‌گذاری در پروژه توسعه پتروپالایشگاه سنگاپور اعلام کرده است که بخشی از این پروژه به افزایش ظرفیت تولید سوخت‌های کشتی‌رانی به میزان ۴۸ هزار بشکه در روز با میزان گوگرد مطابق قانون IMO2020 اختصاص دارد.^۲

۱. برای مطالعه کامل گزارش رجوع شود به مقاومتی نیوز، کد خبر: ۱۰۱۱۵۳

۲. برای مطالعه کامل گزارش رجوع شود به مقاومتی نیوز، کد خبر: ۹۴۲۱۶

بخش چهارم

توسعه واحدهای پتروپالایشگاهی در سطح جهان

مؤسسات مطالعاتی بین‌المللی اذعان دارند که تلاش جدی کشورهای بزرگ تولیدکننده نفت خام منطقه نفت‌خیز غرب آسیا مانند عربستان، کویت و قطر برای تصاحب بازار فرآورده‌های نفتی، نشان دهنده آن است که تولیدکنندگان بزرگ نفت در حال تبدیل شدن به تولیدکنندگان بزرگ فرآورده‌های نفتی هستند^۱.

ظرفیت پالایشی کشورهای آسیایی در یک دهه گذشته با رشد چشمگیری مواجه بوده است. در حال حاضر کشورهای چین، هند، ژاپن، کره جنوبی و عربستان و پس از آنها ایران بیشترین ظرفیت پالایشی آسیا را در اختیار دارند.

نکته قابل توجه این است که ظرفیت تولید نفت کشورهای چین و هند جمعاً تنها ۴,۷ میلیون بشکه در روز، یعنی معادل ۱۲ درصد ظرفیت تولید نفت آسیاست؛ اما این دو کشور با واردات نفت خام از سایر کشورها، ۴۰ درصد ظرفیت پالایشی آسیا یعنی ظرفیتی معادل پالایش ۲۰ میلیون بشکه در روز را در اختیار دارند.

بررسی صنعت پالایشگاهی ۴ کشور چین، هند، کره جنوبی و سنگاپور از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۷، نشان‌دهنده رشد بالای ظرفیت پالایشگاهی این کشورها است. اجرای سیاست افزایش ظرفیت پالایشی در کشورهای صادرکننده غربی آسیا نظیر کویت و عربستان و همچنین افزایش ظرفیت پالایشی در کشورهای شرق آسیا با هزاران کیلومتر فاصله از مبادی تولید، نشان‌دهنده آن است که حتی با وجود واردات نفت و پرداخت هزینه‌های حمل‌آن، پالایش نفت خام صرفه اقتصادی دارد.

جدول زیر میزان تولید نفت و ظرفیت پالایشگاهی این کشورها را در مقایسه با ایران نشان داده است:

جدول ۳- ظرفیت تولید و پالایش کشورهای چین، هند، کره جنوبی، سنگاپور، عربستان و ایران (میلیون بشکه در روز)^۱

کشور	سال ۲۰۱۷		سال ۲۰۰۰		رشد ظرفیت پالایشی (درصد)
	ظرفیت پالایش	ظرفیت تولید نفت خام	ظرفیت پالایش	ظرفیت تولید نفت خام	
چین	۱۴/۵	۳/۸	۵/۴	۳/۲	۱۶۸
هند	۴/۹	۰/۹	۲/۲	۰/۷	۱۲۲
سنگاپور	۱/۵	-	۱/۲	-	۲۵
کره جنوبی	۳/۲	-	۲/۶	-	۲۳
ایران	۱/۸	۴/۹	۱/۵	۳/۸	۲۰
عربستان	۲/۱	۱۱/۹	۱/۸	۹/۵	۱۶

بر این اساس، به عنوان نمونه کشور هند با در پیش گرفتن سیاست افزایش ظرفیت پالایشی خود، توانسته در ۱۰ سال اخیر به رشد سالیانه‌ای بیش از ۵ درصد در این صنعت برسد، به طوری که ظرفیت پالایش روزانه این کشور از ۳ میلیون بشکه در سال ۲۰۰۶ به بیش از ۵ میلیون بشکه در سال ۲۰۱۷ رسید. همچنین پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۳ ظرفیت پالایشی این کشور به بیش از ۶ میلیون بشکه در روز برسد.^۲ در این راستا، ساخت مجتمع‌های پیشرفته پتروپالایشگاهی در تمام دنیا خصوصاً منطقه غرب آسیا به سرعت در حال افزایش است. در ادامه نمونه‌هایی از مجتمع‌های پتروپالایشگاهی در مناطق مختلف دنیا مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پتروپالایشگاه دوشانزی چین

طبق برنامه ریزی و هدف گذاری که کشور چین از سال ۲۰۰۰ انجام داده بود قرار بود که این کشور تا سال ۲۰۱۲ ظرفیت فرآوری نفت خود را به ۱۰۰ میلیون تن در سال برساند. تأسیس پتروپالایشگاه دوشانزی و نمونه‌های مشابه آن، از برنامه‌های چین برای دستیابی به این هدف بوده است.

۱. گزارش BP Statistical Review of World Energy ویرایش ژوئن ۲۰۰۹ و ۲۰۱۸

۲. گزارش India Crude Oil Refinery Outlook to 2023 از موسسه GlobalData

پتروپالایشگاه دوشانزی که در سال ۲۰۰۸ افتتاح شد، در واقع شامل یک واحد پالایشی جدید به ارزش ۴,۴ میلیارد دلار بود که در کنار یک پتروشیمی موجود تأسیس شده و شروع به کار می‌کند. خوراک آن نیز توسط خط لوله نفت خام به طول ۱۲۰۰ کیلومتر از قزاقستان تأمین می‌شود. این مجموعه شامل ۲۰ واحد پالایشی و ۱۲ واحد پتروشیمی است.^۱

پروژه‌های پتروپالایشگاهی کشور عربستان

کشور عربستان یکی از بزرگترین تولید کنندگان نفت جهان، با ظرفیت تولید بیش از ۱۰ میلیون بشکه در روز است. ظرفیت پالایشی این کشور تا سال ۲۰۱۳ برابر ۲,۱ میلیون بشکه در روز بود و به راحتی کفاف مصرف سوخت و فرآورده‌های نفتی برای جمعیت ۲۹ میلیون نفری عربستان را داشت اما بررسی روند احداث پتروپالایشگاه‌ها در کشور عربستان، نشان دهنده عزم جدی این کشور برای افزایش ظرفیت پالایش و پتروشیمی در راستای افق سال ۲۰۳۰ و همچنین نقش آفرینی در بازار فرآورده‌های نفتی جهان و از این مسیر است.^۲

مجتمع پتروپالایشگاهی الجبیل عربستان، با ظرفیت ۴۰۰ هزار بشکه در روز، در سال ۲۰۱۳ و با سرمایه‌گذاری بالغ بر ۱۰ میلیارد دلار با هدف تولید و صادرات انواع محصولات پالایشی و پتروشیمی از نفت سنگین عربستان راه اندازی شد. همچنین مطابق برنامه‌ریزی‌ها، قرار است ظرفیت این مجتمع تا سال ۲۰۲۰ به میزان ۱۵ درصد افزایش یابد. این مجتمع و برنامه‌های آتی افزایش ظرفیت آن، بخشی از استراتژی‌های وسیع کشور عربستان برای متنوع سازی و افزایش فرآورده‌های صنایع پایین دست نفت است.^۳

۱. گزارش Dushanzi Integrated Refinery and Petrochemicals Complex از موسسه Chemicals Technology

۲. گزارش Why Saudi Aramco invests in integrated refinery and petrochemical projects از خبرگزاری عرب نیوز

۳. گزارش Satorp lets contract for Jubail refinery از ژورنال نفت و گاز (Oil & Gas journal)

علاوه بر این، شرکت آرامکو و شرکت سابق سرمایه‌گذاری مشترکی برای توسعه مجتمع پیشرفته پتروپالایشگاهی شهر ینبع تشکیل داده‌اند. ظرفیت این مجتمع در حال حاضر ۴۰۰ هزار بشکه در روز است که طبق برنامه‌ریزی‌ها، انتظار می‌رود ساخت سایر فازهای آن تا سال ۲۰۲۵ تکمیل شود.^۱

سال گذشته، شرکت آرامکو و شرکت پتروناس (شرکت ملی نفت مالزی) نیز برنامه سرمایه‌گذاری مشترک برای پروژه توسعه یک مجتمع پتروپالایشگاهی در مالزی را اعلام کردند. این پروژه عظیم که Malaysia's RAPID refinery نام گرفته است، ضمن افزایش روابط تجاری بین شرکت ملی نفت دو کشور، حضور تجاری عربستان در منطقه‌ای با تقاضای بالای مواد پتروشیمی را نیز ایجاد می‌کند. شرکت آرامکو، تأمین ۵۰ تا ۷۰ درصد نفت خام این مجتمع پتروپالایشگاهی را بر عهده دارد. همچنین عربستان سعودی در ژانویه سال ۲۰۱۹ قرارداد ساخت یک مجتمع پتروپالایشگاهی را به طور مشترک با آفریقای جنوبی، دومین اقتصاد بزرگ آفریقا به ثبت رساند.^۲

از مهمترین دلایل موفقیت صنعت پتروپالایش عربستان را می‌توان جذب سرمایه‌های خارجی و جلب مشارکت شرکت‌های عظیم شیمیایی جهان از طریق بهبود فضای سرمایه‌گذاری شامل ایجاد نهاد مرجع واحد و کاهش بروکراسی در تمام سطوح، ارائه مزایا و تسهیلات گوناگون به سرمایه‌گذاران، تضمین تأمین خوراک مورد نیاز این صنایع (از طریق جلوگیری از اتلاف گاز همراه نفت و اعمال مدیریت یکپارچه در همین راستا)، گسترش روابط بین‌المللی و پیمان‌های دوجانبه دانست.

اگرچه در حال حاضر عمده تولیدات صنعت پتروشیمی عربستان را محصولات

۱. گزارش Chemical & Energy Insights 2018 از موسسه IHS Markit

۲. گزارش Why Saudi Aramco invests in integrated refinery and petrochemical projects

از خبرگزاری عرب نیوز

شیمیایی پایه و الفین‌ها تشکیل می‌دهند اما دولت عربستان با تدوین برنامه ملی ۲۰۲۰ و چشم‌انداز ۲۰۳۰ صنعت پتروشیمی و برنامه راهبردی فناوری پتروشیمی، توسعه خوشه‌های صنعتی پایین دست و تولید محصولات شیمیایی ویژه و با ارزش افزوده بالا را هدف‌گیری کرده است.

ترسیم نقشه راه بلندمدت و مهم‌تر از همه یکپارچه‌سازی سیاست‌های توسعه‌ای و تنظیم‌گری صنعت نفت و پتروشیمی زیر نظر نهادی قدرتمند و کارآمد به نام «کمسیون سلطنتی جبیل و ینع» جهت برنامه‌ریزی و اجرای موارد فوق نیز در موفقیت صنعت پتروپالایش عربستان نقش بسزایی داشته است؛ که به نظر می‌رسد برخی از سیاست‌های آن می‌تواند الگوی مناسبی جهت توسعه ظرفیت پتروپالایش کشورهای دیگر منطقه از جمله ایران باشد.

پتروپالایشگاه الزور کویت

مجتمع پتروپالایشگاهی الزور کویت، یکی از بزرگترین پتروپالایشگاه‌های منطقه است که طبق برنامه‌ریزی‌ها قرار است تا پایان سال ۲۰۱۹ به بهره‌برداری برسد.

این پتروپالایشگاه با ظرفیت پالایش روزانه ۶۱۵ هزار بشکه نفت خام و همچنین تولید سالانه ۲،۷۶۱ میلیون تن آروماتیک و پلی‌پروپیلن در کنار سایر محصولات پتروشیمیایی، تنها یکی از پروژه‌های کشور کویت برای افزایش ظرفیت پتروپالایشی خود به ۲ میلیون بشکه در روز مطابق با استراتژی صنعت نفت این کشور تا سال ۲۰۳۰ است.^۱ در صورت محقق شدن این هدف برای کویت و در صورتی که ایران به احداث پروژه‌های پتروپالایشگاهی اقدام نکند، ظرفیت پالایشی هر دو کشور برابر ۲ میلیون بشکه خواهد بود، این در حالی است که کویت چه از نظر وسعت و چه از نظر جمعیت در حد یکی از استان‌های کوچک ایران مانند گیلان با ۱۸ هزار کیلومتر مربع و حدود ۳،۵ میلیون نفر جمعیت است.

۱. گزارش (Oil & Gas journal) از ژورنال نفت و گاز Kuwait lets contract for Al-Zour integrated complex

پتروپالایشگاه الرویس امارات

پتروپالایشگاه الرویس ابوظبی در طی چندین پروژه افزایش ظرفیت در حال حاضر ظرفیتی بالغ بر ۸۱۷ هزار بشکه در روز دارد.

در سال ۲۰۱۸ شرکت ملی نفت ابوظبی (ADNOC) اعلام کرد طی پروژه‌ای قصد دارد با افزایش ظرفیت روزانه ۶۰۰ هزار بشکه‌ای این مجتمع پتروپالایشگاهی، بخشی از برنامه بلندمدت ۴۵ میلیارد دلاری این کشور برای افزایش صادرات مواد پتروشیمیایی را اجرایی کند!

بخش پنجم

نقاط کلیدی قانون جدید مجلس در توسعه ظرفیت پالایشی و پتروپالایشی کشور

به منظور توسعه ظرفیت پالایشی و پتروپالایشی کشور و کاهش خام فروشی نفت از این طریق، طرح «افزایش ظرفیت پالایشگاه‌های میعانات گازی و نفت خام با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» که به امضای ۴۲ نفر از نمایندگان رسیده بود، در تاریخ ۱۳۹۷/۰۷/۰۴ جهت طی مراحل قانونی تقدیم ریاست مجلس شد. در ادامه کمیسیون انرژی مجلس به تشکیل کارگروهی برای بررسی این طرح و برگزاری جلسات متعدد ظرف مدت یک ماه پرداخت و نهایتاً در روز ۱۳۹۷/۰۹/۲۷ طرح مذکور را به تصویب رساند.

با در دستور قرار گرفتن این طرح برای بررسی در صحن علنی مجلس، نمایندگان در نشست روز یکشنبه ۱۳۹۸/۰۴/۰۲ با کلیات طرح، با ۱۳۶ رأی موافق، ۳۲ رأی مخالف و ۳ رأی ممتنع از مجموع ۲۰۲ نماینده حاضر در صحن موافقت کردند. در جریان ادامه بررسی طرح، روز دوشنبه ۱۳۹۸/۰۴/۰۳، با اخطار یکی از نمایندگان مبنی بر مغایرت بند ۱ ماده ۱ این طرح با اصل ۷۵ قانون اساسی و تصویب نمایندگان، این طرح برای اصلاح ابهامات به کمیسیون انرژی ارجاع داده شد.

این طرح مجدداً در تاریخ ۲۴ تیرماه ۱۳۹۸ در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار گرفت و سرانجام با انجام برخی اصلاحات، به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در تاریخ ۲۹ تیرماه برای تأیید نهایی به شورای نگهبان ارسال شد. ۲۰ روز پس از

۱. امضا کنندگان طرح: بختیار گلپایگانی - سبحانی‌فر - شرفی - مطهری - ابوترابی - سیداحسان قاضی‌زاده‌هاشمی - بابایی صالح - جعفرزاده‌ایمن‌آبادی - سیده‌فاطمه ذوالقدر - یوسف‌نژاد - شریعت‌نژاد - خضری - خالدی‌سردشتی - بهمنی - علی محمد مرادی - فلاحتی - حیدری - بهرام‌نیا - ملکی - کرم‌پورحقیقی - زرا‌آبادی - علی‌اکبر کریمی - کمالی‌پور - خالقی - امیرحسن‌خانی - لاهوتی - سروش - شیویاری - بدری - محمودزاده - اصغر سلیمی - پوربافرانی - اولادقیباد - وقفچی - برزگرکلشانی - فرهنگی - رضا کریمی - شکری - کاظم‌زاده - بیرانوندی - ادبانی - حمداله کریمی

ارسال این طرح به شورای نگهبان، سخنگوی این شورا در نشست خبری روز شنبه ۱۹ مردادماه، نظر شورای نگهبان در خصوص طرح مذکور را اعلام کرد و گفت: این طرح در جلسه مورخ ۱۶ مرداد شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفت که مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

سرانجام روز شنبه ۲۶ مرداد، رئیس مجلس شورای اسلامی طی نامه‌ای قانون «حمایت از توسعه صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» را به دولت ابلاغ کرد و روز چهارشنبه ۳۰ مرداد، رئیس جمهور در اجرای اصل ۱۲۳ قانون اساسی، این قانون را برای اجرا به وزارت نفت و سازمان برنامه و بودجه کشور ابلاغ نمود.

به این ترتیب و به موجب ماده ۶ این قانون، وزارت نفت مکلف است ظرف مدت دوماه پس از تصویب این قانون، آیین‌نامه اجرایی آن را به تصویب هیأت وزیران برساند. که مطابق گفته وزیر نفت در گفتگو با شبکه خبر در تاریخ ۶ شهریورماه، این وزارت‌خانه در حال تدوین آیین‌نامه اجرایی این قانون است.

طرح پیشنهادی کمیسیون انرژی در موضوع «افزایش ظرفیت پالایشگاه‌های میعانات گازی و نفت خام با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» ظرفیت استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی را به عنوان یکی از راه‌های تامین مالی پروژه‌های افزایش ظرفیت پالایشی و پتروپالایشی کشور در نظر گرفته است.^۱ این قانون با در نظر گرفتن تسهیلاتی، به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و مردم در صنعت نفت کشور جذابیت بیشتری بخشیده است.

در نگاه کلی می‌توان گفت این قانون ۴ مزیت و نقطه کلیدی دارد که در ادامه تشریح می‌شود:

۱. متن کامل طرح در بخش ضمیمه این گزارش آمده است.

- فراهم نمودن ظرفیت برای اجرای پروژه‌های بهینه‌سازی و ارتقای کمی و کیفی فرآورده‌های پالایشگاه‌های موجود (طرح‌های آپگریدینگ و کاهش نفت کوره)
- استفاده از ظرفیت سرمایه‌گذاری مردمی و هدایت نقدینگی به سمت بازارهای مولد
- افزایش جذابیت اقتصادی طرح‌های پتروپالایش نفت خام برای بخش خصوصی و جلب مشارکت اقتصادی مردم از طریق روش «تنفس خوراک»
- افزایش انگیزه شرکت‌ها و گروه‌های اقتصادی فعال در این حوزه از طریق اعطای مجوزهای جدیدی مانند «اجازه صادرات فرآورده به شرکت‌های خصوصی»

ظرفیت قانون برای اجرای پروژه‌های بهینه‌سازی پالایشگاه‌های موجود

همانگونه که در بخش‌های قبل اشاره شد، تاکید قوانین بین‌المللی بر کاهش گوگرد سوخت‌های کشتی‌رانی (از جمله نفت کوره) سبب شده است که بسیاری از پالایشگاه‌ها در نقاط مختلف جهان به آپگریدینگ و بهینه‌سازی بپردازند.

بررسی وضعیت پالایشگاه‌های نفت کشور نشان می‌دهد که به طور میانگین سهم نفت کوره در سبد فرآورده این پالایشگاه‌ها حدود ۲۳ درصد است که متوسط گوگرد آن ۲٫۷ درصد وزنی است. بهترین تصمیم برای کاهش نفت کوره تولیدی و افزایش کیفیت محصولات نهایی پالایشگاه‌ها، اجرای طرح‌های آپگریدینگ و بهینه‌سازی است. برآوردها نشان می‌دهد که برای اجرای این طرح‌ها در پالایشگاه‌های کشور به حدود ۱۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری نیاز است.

بنابر ماده ۱ قانون حمایت از توسعه صنایع پایین دستی نفت و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی، استفاده از تسهیلات این قانون علاوه بر طرح‌های ایجاد تاسیسات جدید پالایشگاهی و پتروپالایشگاهی، شامل طرح‌های بهینه‌سازی و ارتقای کمیت و کیفیت فرآورده‌های پالایشگاه‌های موجود نیز می‌شود که بر این اساس لازم است شرکت‌های پالایشی کشور، با در نظر گرفتن این ظرفیت به اجرای طرح‌ها

مبادرت کنند. در بند الف ماده ۱ این قانون، این مهم در نظر گرفته شده است.

استفاده از ظرفیت سرمایه‌گذاری مردمی و هدایت نقدینگی

حجم بالای منابع مورد نیاز برای تامین مالی پروژه‌های نفتی از یک طرف و محدود بودن منابع دولتی از طرف دیگر، سبب شده است که بسیاری از پروژه‌های صنعت نفت با پیشرفت کندی مواجه شود. استفاده از منابع مالی مردمی و سهام شدن بخش خصوصی و مردم در سود حاصل از آنها، یکی از منابع مالی قابل استفاده برای پروژه‌های صنعت نفت است که هم سبب تسریع تکمیل پروژه‌ها و هم باعث هدایت نقدینگی از طریق این پروژه‌ها به سمت تولید و توسعه صنایع کشور خواهد شد.

تجربه مناسب بازار سرمایه در چند ماه اخیر نشان از قابل اعتماد بودن این روش دارد؛ به طوری که بنابر اظهارات مدیرعامل شرکت ملی نفت برای پروژه‌های EPC و EPD حداقل ۳ هزار میلیارد تومان از طریق بازار سرمایه تامین مالی شده و مجموعاً در ۸ ماه گذشته ۸ هزار میلیارد تومان از این طریق برای پروژه‌های نفتی تامین مالی شده است. استفاده از انواع اوراق از جمله اوراق مشارکت، صندوق پروژه، منفعت و سلف در پروژه‌های نفتی و توان ارائه تضمین‌های لازم، مهم‌ترین نقطه قوت استفاده از ظرفیت سرمایه‌گذاری مردمی از طریق بورس است که در همین راستا، لازم است بانک‌های کشور نیز در امر انتشار اوراق همکاری لازم را داشته باشند.

در ماده ۴ قانون به این مهم اشاره شده است. در بند الف این ماده آمده است: سهامداران شرکت مجری موظفند حداکثر یک‌سال پس از دریافت مجوز، نسبت به واگذاری حداقل سی درصد (۳۰٪) سهم شرکت مجری از طریق عرضه سهام یا از طریق صندوق سرمایه‌گذاری پروژه در چهارچوب قوانین مربوطه و یا انتشار اوراق بهادار قابل تبدیل به سهام اقدام کنند؛ در غیر این صورت وزارت نفت موظف است نسبت به ابطال مجوز خوراک آنها اقدام کند.

افزایش جذابیت اقتصادی طرح‌های پتروپالایشگاهی به کمک «تنفس خوراک»

بر اساس ماده ۳ قانون مذکور، یک پالایشگاه یا پتروپالایشگاه پس از بهره‌برداری تا زمان مشخص از «تنفس خوراک» برخوردار است؛ بدین معنا که طی سال‌های ابتدایی، به صورت علی‌الحساب هزینه خوراک را پرداخت نخواهد کرد. میزان تنفس خوراک به «تعداد روزی» است که کل هزینه سرمایه‌گذاری شده (به عنوان سود) عودت شود. همچنین هزینه خوراک تنفس داده شده، در حکم وامی خواهد بود که مطابق با قوانین صندوق توسعه ملی (از لحاظ مدت زمان بازگشت وام و نرخ سود) به شرکت پالایشی داده شده است.

اعطای تنفس خوراک در این قانون از سه جهت دارای مزیت است:

بهبود سوددهی اقتصادی با افزایش نرخ بازده داخلی (IRR): استفاده از این روش نرخ بازده داخلی طرح‌ها را تا ۵ درصد افزایش می‌دهد^۱. بدین معنا که اگر یک پتروپالایشگاه با نرخ بازده داخلی ۱۶ درصدی از روش تنفس خوراک برخوردار شود، نرخ بازده داخلی تا ۲۱ درصد خواهد رسید و اگر نرخ بازده داخلی طرح اولیه تنها ۵ درصد باشد، تا ۱۰ درصد افزایش خواهد یافت که این مورد باعث افزایش جذابیت طرح برای سرمایه‌گذاران خواهد شد.

کاهش دوره بازگشت سرمایه به یک سال: در شرایط عادی، دوره بازگشت سرمایه طرح‌های پتروپالایشگاهی همراه با سود آن پس از گذشت ۸ تا ۱۰ سال از ابتدای بهره‌برداری پروژه اتفاق می‌افتد که این زمان طولانی موجب عدم استقبال مردم و بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در چنین پروژه‌هایی می‌شود. اما در مدل تنفس خوراک، دوره بازگشت سرمایه به ۱ سال پس از بهره‌برداری واحد تقلیل می‌یابد که قطعاً در جلب اطمینان خاطر بخش خصوصی و مردم در مشارکت طرح‌ها موثر است^۲.

۱. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس؛ شماره مسلسل ۱۶۱۸۰

۲. همان

کمک به تامین مالی طرح و تامین تجهیزات، در طول دوره ساخت: افزایش جذابیت اقتصادی طرح موجب استقبال سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و مشارکت مردم برای تامین مالی طرح‌های مذکور و سهام‌دار شدن در آن‌ها تا حدود ۵۰ درصد حجم تامین مالی می‌شود. طبق گزارش‌هایی که از تجربه ساخت پالایشگاه ستاره خلیج فارس به دست آمده است، حدود ۳۳ درصد از تجهیزات استفاده شده در مجتمع‌های مذکور در شرایط فعلی کشور باید از طریق واردات تامین شود؛ تنفس خوراک می‌تواند تمایل شرکت‌های خارجی تامین‌کننده تجهیزات برای طرح‌های مذکور را از طریق سهامدار شدن در آن‌ها یا از طریق قراردادهای سه تا چهارساله برای دریافت هزینه خدمت افزایش دهد. حدود ۱۷ درصد از تامین مالی مذکور نیز می‌تواند از طریق سهام‌دار کردن تامین‌کنندگان مواد و تجهیزات داخلی نظیر تولیدکنندگان سیمان، فولاد، مصالح ساختمانی، انواع پمپ، لوله‌سازی‌ها و سایر تجهیزات مربوطه تامین شود. چرا که تنفس خوراک اعطایی به این طرح‌ها، مزایای زیر را برای سازندگان فوق به همراه خواهد داشت:

- اخذ پروژه و خروج شرکت‌های مذکور از رکود
- بازگشت سرمایه سه تا چهارساله در صورت عدم تاخیر پروژه
- سهام‌دار شدن در پروژه در عین بازگشت سرمایه صورت گرفته

اجازه صادرات فرآورده به شرکت‌های خصوصی

از قبل و بعد از انقلاب اسلامی و حتی پس از اجرای سیاست‌های خصوصی‌سازی در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۹، پالایشگاه‌های ایران همچنان مجبور هستند ۵ فرآورده اصلی تولیدی خود را به قیمت فوب خلیج فارس به دولت بفروشند. به عبارت دیگر پالایشگاه‌ها نمی‌توانند تولیدات ۵ فرآورده اصلی شامل بنزین، گازوئیل، نفت سفید، گاز مایع و نفت کوره که به صورت میانگین ۹۴ درصد از محصولات یک پالایشگاه را تشکیل می‌دهند، به صورت دلخواه بازاریابی داخلی و صادراتی کنند و به فروش

برسانند و به ناچار، باید این محصولات را به شرکت ملی پالایش و پخش با قیمت تعیین شده از طرف دولت بفروشند. همچنین پالایشگاه‌ها موظف هستند خوراک خود را فقط از طریق دولت و از منابع نفت داخلی با قیمت دستوری که توسط وزارت نفت اعلام می‌شود تهیه کنند.

این محدودیت باعث می‌شود کیفیت به عنوان مهمترین عامل، در قیمت محصولات (گریدهای مختلف فرآورده‌های تولیدی) لحاظ نشود. در نتیجه، پالایشگاه‌ها انگیزه لازم برای برنامه‌ریزی مبتنی بر افزایش کیفیت محصولات تولیدی خود را نخواهند داشت، تلاشی برای ارتقاء بهره‌وری در تولید محصولات نخواهند کرد و تنها به عنوان پیمانکار دولت و به صورت حق‌العمر کاری، فعالیت می‌کنند.

اجازه صادرات فرآورده به شرکت‌های خصوصی، این مزیت را دارد که شرکت‌ها متناسب با بازار فرآورده‌های نفتی کشور و منطقه با افزایش کیفیت محصولات تولیدی خود، اقدام به بازاریابی جهانی و صادرات فرآورده‌های پالایشگاهی و پتروپالایشگاهی کنند. همچنین برای تامین فرآورده‌های موردنیاز کشور، به دلیل اختیار کامل پالایشگاه‌ها و پتروپالایشگاه‌ها در فروش فرآورده، دولت باید آن را به قیمت روز از این واحدها خریداری نماید. این اقدام باعث می‌شود منطق اقتصادی بر عملکرد پالایشگاه یا پتروپالایشگاه حاکم شود و این شرکت‌ها، انگیزه لازم برای تولید محصولات با ارزش و کیفیت بیشتر را به دست آورند که همین مسئله منجر به تکمیل زنجیره ارزش خواهد شد.

برای اولین بار، حق صادرات کلیه فرآورده‌های تولیدی به بخش خصوصی در قانون «حمایت از صنایع پایین‌دستی نفت خام و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» اعطا شده است. در ماده ۵ این قانون آمده است:

«وزارت نفت موظف است در زمان اعطای مجوز طرح، نسبت به اعطای مجوزهای ذیل برای واحدهای مشمول این قانون اقدام کند: الف- مجوز صادرات فرآورده‌های

تولیدی ب- مجوز تأمین نفت خام به عنوان خوراک مصرفی پس از اتمام دوره تنفس خوراک با رعایت مصالح کشور در صورت درخواست متقاضی»

اجازه صادرات به شرکت‌های پالایشی مذکور، گذشته از ایجاد انگیزه و پویایی آن شرکت‌ها برای رقابت‌های جهانی، جای هیچگونه بحث و اختلاف نظر میان دولت و بخش خصوصی در تعیین قیمت فرآورده‌های آن‌ها را باقی نمی‌گذارد.

بخش ششم

پیشنادهایی جهت تدوین آئین‌نامه اجرایی برای قانون جدید مجلس

در ادامه پیشنهادهایی در راستای تدوین آئین‌نامه اجرایی قانون مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۲۴ تیر ۱۳۹۸ تحت عنوان «قانون حمایت از توسعه صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» در ۴ بخش ارائه می‌گردد:

استفاده از روش‌های «سهام‌محور» به جای روش‌های «اوراق قرضه‌محور»

حجم بالای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های پالایشگاهی و پتروپالایشگاهی که در قانون «حمایت از صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی با استفاده از سرمایه‌گذاری مردمی» مورد اشاره قرار گرفته‌اند، به عنوان یکی از گلوگاه‌های اساسی اجرای آنها و به عنوان مهمترین چالش این قانون به شمار می‌رود. در واقع اگر هدف نهایی این قانون بی‌نیاز کردن کشور به وابستگی فروش نفت خام در بازارهای صادراتی و جایگزین کردن ۲ میلیون بشکه فرآورده به جای ۲ میلیون بشکه نفت خام است، باید در نظر داشت که این اقدام حداقل نیازمند ۵۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در این حوزه است و این حجم از سرمایه‌گذاری تنها با حمایت هوشمندانه دولت و با ترکیب چندین روش تامین مالی امکان‌پذیر است.

در این مسیر، در صورتی که از روش‌های مبتنی بر اوراق قرضه برای تامین مالی پروژه‌ها استفاده شود، سرمایه‌گذاران (مردم یا صندوق‌های بخش خصوصی) در طول دوره ساخت پروژه انتظار دریافت سود دارند و این برای پروژه‌ای که بعد از ۴ یا ۵ سال به بهره‌برداری و سوددهی خواهد رسید، بسیار سنگین است. در این مجال در صورتی که از روش‌های مبتنی بر سهام استفاده شود، سرمایه‌گذاران به دلیل آنکه سهام‌دار

هستند، انتظار دریافت سود در طول دوره ساخت پروژه را ندارند؛ فقط کافی است نسبت به اصل و کف سود سرمایه‌گذاری خود در این سال‌ها ضمانت داشته باشند.

در تأمین مالی پروژه‌های صنعتی بزرگ، در کنار راهکارهای مبتنی بر انتشار اوراق قرضه، تأمین مالی از طریق انتشار سهام نیز ظرفیت بالایی در جذب منابع مالی دارد. بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد موضوعی به نام «سهام تضمین شده» در ادبیات مالی جهان وجود دارد و مرسوم است. سهام تضمین شده سهامی است که اصل و درصدی از سود سرمایه‌گذاری عمومی و مردمی، توسط یک نهاد مالی یا دولت یا صندوق ثروت ملی آن کشور یا حتی توسط یک شرکت معتبر ثالث در آن، تضمین شده است.

چنین سهامی در برهه‌هایی از تاریخ، در بازارهای مالی آمریکا و انگلستان دارای سابقه بوده و موجب توسعه زیرساخت‌های با حجم تأمین مالی خیلی بالا در این کشورها شده است؛ به اعتقاد برخی از صاحب‌نظران، سهام تضمین شده ابزاری برای آغاز توسعه صنعتی در کشورهای پیشرفته بوده است. در ایالات متحده آمریکا دولت با استفاده از این ابزار، سرمایه مردم را تضمین نموده و از آن بطور گسترده‌ای در تأمین مالی ساخت راه‌آهن استفاده کرده است. در اقدامی مشابه دولت فرانسه نیز با استفاده از این ابزار ساخت راه‌آهن را تأمین مالی نموده است. در برنامه‌های ضمانتی هر دو کشور که در دهه‌های میانی قرن نوزدهم اجرا شد، بخش عمده‌ای از سرمایه‌گذاری خصوصی در راه‌آهن تضمین شده است. در ایالات متحده آمریکا در این دوران تقریباً ۴۰ درصد از منابع ساخت راه‌آهن (از جمله زمین) توسط دولت فراهم گردیده و بقیه آن با ضمانت دولتی از بخش خصوصی جمع‌آوری گردیده است.

مدل دیگری از ضمانت سهام در بانک سلطنتی اسکاتلند اجرا می‌شود. بانک سلطنتی اسکاتلند اوراق سهام ضمانت‌شده به مشتریان می‌فروشد. این اوراق سه ساله بوده که

اصل و سود ۸ درصدی (۲,۲۳ درصدی سالانه) آن در سررسید تضمین شده است. پایه اصلی تضمین سود در این اوراق بهره‌مندی از ظرفیت‌های بازار جهانی است. این بانک در تشریح این الگو بیان کرده است که این سود از اتصال با بازارهای سهام بین‌المللی حاصل می‌شود و این ظرفیت سودآوری بالا، امکان ضمانت را به بانک سلطنتی اسکاتلند می‌دهد. اگر سهام بیشتر از ۸ درصد رشد کند، دارندگان سهم می‌توانند تا ۵۵ درصد از رشد آن بهره‌مند گردند. در واقع در این سهام ۸ درصد رشد تضمین شده است.

بنابراین ضروری است در آئین نامه اجرایی قانون مصوب مجلس، امکان استفاده از انتشار سهام با سود تضمین شده برای مجریان ساخت واحدهای پالایشی و پتروپالایشی فراهم گردد.

متن پیشنهادی برای آئین نامه اجرایی به این شرح است: «مجری احداث طرح می‌تواند از طریق بانک‌ها و نهادهای مالی معتبر، به انتشار سهام با سود تضمین شده اقدام کند.»

خصوصی‌سازی واقعی در صنایع پالایش و پتروشیمی

علی‌رغم آنکه پالایشگاه‌های نفت در قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی در زمره فعالیت‌های نوع دو دسته‌بندی شده‌اند و دولت مجاز است تنها تا ۲۰ درصد از سهام آن‌ها را در اختیار داشته باشد، اما نحوه واگذاری این واحدها به گونه‌ای پیش رفته است که عمده سهامداران آنها، مجدداً بخش دولتی و شبه‌دولتی از جمله دولت (از طریق شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی)، سهام عدالت، سازمان تامین اجتماعی (از طریق شرکت تاپیکو) هستند.

از طرفی از سال ۹۵ به بعد نماینده سهام عدالت در هیات مدیره پالایشگاه‌های موجود را نیز شرکت تابعه تخصصی یعنی شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران مشخص می‌کند؛ بنابراین عملاً می‌توان گفت که عمده سهام پالایشگاه‌های موجود

کشور (۷۵ درصد) همچنان در اختیار دولت یا نهادهای عمومی وابسته به دولت (سه نهاد مذکور در بالا) است.

همچنین اگر در نظر بگیریم که بخش خصوصی واقعی، به هر دلیلی اعم از کمبود منابع مالی نتوانسته است سهام پالایشگاه‌های موجود را خریداری کند، ضروری است که برای افزایش ظرفیت پالایشی جدید و احداث پالایشگاه‌های جدیدالاحداث^۱ در کشور، انگیزه‌های بخش خصوصی واقعی از طریق واگذاری امتیازهای ذیل و تنظیم‌گری مناسب در زمینه آن‌ها تقویت شود:

- اجازه صادرات فرآورده‌های پالایشی و پتروشیمیایی
 - حمایت از شرکت‌های مذکور برای ایجاد برندینگ جایگاه سوخت در خارج از کشور خصوصاً در کشورهای همسایه
 - تشکیل نهاد تنظیم‌گر بخش پالایش و پتروشیمی برای قیمت‌گذاری خوراک واحدهای مذکور بر اساس قوانین و رسیدگی به داوری آن‌ها
- بنابراین به منظور اجرای بهینه قانون، ضروری است موارد ذیل در آئین نامه مدنظر قرار گیرد:

- واحدهای مشمول این قانون، مجوز صادرات فرآورده‌های تولیدی را دارند.
- وزارت نفت موظف است با همکاری وزارت اقتصاد، وزارت صنعت معدن و تجارت و سایر دستگاه‌های مربوطه تمهیدات لازم برای تهیه زیرساخت‌هایی نظیر اسکله و بندر برای صادرات فرآورده‌های مذکور را فراهم نماید.
- وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است با همکاری وزارت نفت و وزارت اقتصاد بسته حمایتی مدت داری را تا سقف ۱۰ سال برای حمایت و تشویق شرکت‌هایی که به صورت برندینگ و از طریق جایگاه شرکت‌های ایرانی به توزیع سوخت در کشورهای دیگر می‌پردازند، تهیه کرده و به تصویب هیات وزیران برساند.

تشکیل نهاد تنظیم‌گر بخش پالایش و پتروشیمی

در اکثر کشورهای پیشرفته، در شرایطی که فعالیت بخش خصوصی در تعامل مستقیم از نوع خرید خوراک یا خدمات از دولت و تعامل مالی با دولت است، معمولاً به تشکیل نهاد تنظیم‌گر بخش، اقدام می‌شود.

در مورد صنعت پالایش نفت و برخی پتروشیمی‌ها در ایران، اگرچه قیمت خوراک نفت و میعانات گازی مطابق قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) برابر فوب خلیج فارس منهای ۵ درصد تعیین می‌شود و در آئین نامه اجرایی این قانون نیز نشریه پلتس به عنوان مرجع استخراج قیمت‌های فوق شناخته شده است، اما اولاً باز هم تعیین قیمت دقیق، تابع ظرافت‌های زیادی است که به نهاد استخراج‌کننده قیمت یعنی وزارت نفت وابسته است، به طوریکه اختلاف قیمت ۳۰ سستی در تعیین قیمت هر بشکه خوراک می‌تواند موجب اختلاف ۱ میلیون دلاری در هر ماه برای یک پالایشگاه ۳۳۰ هزار بشکه‌ای شود؛ ثانیاً استفاده از قیمت‌های فوب با مبنای نشریه پلتس مربوط به مواقع غیرتحریم است و در شرایط تحریمی که میانگین ماهیانه قیمت هر بشکه نفت خام صادراتی مشابه، محرمانه بوده و قابل اطلاع‌رسانی به شرکت‌های داخلی نیست، از شیوه‌های دیگری استفاده می‌شود. در تمام این موارد، وجود نهاد تنظیم‌گر بخش پالایش و پتروشیمی می‌تواند در تعیین قیمت خوراک موثر باشد.

همچنین در صورتی که بخشی از فرآورده‌های شرکت‌های مذکور توسط دولت خریداری و برای تامین نیاز سوخت کشور استفاده شود، وجود نهاد تنظیم‌گر می‌تواند برای تعیین قیمت منصفانه میان دولت و بخش خصوصی موثر باشد. تاسیس چنین نهادی برای اثرگذاری قانون مجلس باید در دستور کار قرار گیرد و آئین نامه اجرایی قانون می‌تواند شرایط را برای این مهم فراهم نماید.

به این منظور لازم است این متن در آئین نامه مورد استفاده قرار گیرد: «وزارت نفت موظف است ظرف مدت ۳ ماه با همکاری شورای رقابت به تشکیل نهاد تنظیم‌گر بخش

پالایش و پتروشیمی اقدام کند. در این نهاد به غیر از وزارت نفت، باید نمایندگانی از بخش خصوصی (شرکت‌های پالایشی موجود)، اتاق بازرگانی، سازمان محیط زیست، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قوه قضائیه وجود داشته باشند.»

اعطای ضمانت‌نامه برای تامین تجهیزات خارجی

طبق اظهارات فرمانده قرارگاه خاتم الانبیاء (ص)، بیش از ۶۷ درصد از تجهیزات استفاده شده در پالایشگاه ستاره خلیج فارس داخلی بوده است. با این حساب در حدود ۳۳ درصد وابستگی تجهیزات به خارج از کشور وجود دارد. این رقم تقریباً برابر با ۲۰ درصد از حجم تامین مالی کل پروژه است.

بنابراین ضروری است در شرایط تحریمی حاضر، شرکت‌های بخش خصوصی چه در تامین تجهیزات مذکور و چه در نقل و انتقال پول توسط دولت یاری شوند. این کار می‌تواند از طریق اعطای ضمانت‌نامه‌های بانکی^۱ به شرکت‌های سازنده تجهیزات برای ثبت سفارش قطعات و عقد قرارداد میان دو شرکت انجام شود. همچنین انتقال پول از طریق بانک‌های بین‌المللی مورد اعتماد مانند بانک‌های کشورهای چین و ترکیه یا هر کشوری که توسط دولت ایران، هماهنگ شده باشد، می‌تواند کمک شایانی به سرعت پیشرفت پروژه‌های مذکور باشد.

ضمانت‌های بانکی مذکور می‌تواند از طریق بانک مرکزی در تعامل با شرکت‌های پالایشی و در عوض اخذ وثیقه از آنها یا در تعامل بانک مرکزی با صندوق توسعه ملی انجام شود و در مقابل بخشی از تنفس خوراک اعطایی توسط صندوق توسعه ملی در گرو ضمانت‌های بانکی مذکور قرار گیرد. همچنین شرکت ملی نفت می‌تواند قرارداد سفارش تجهیزات شرکت‌های پالایشی مذکور را توسط اعطای ضمانت شرکتی به سازندگان تجهیزات خارجی تضمین نماید و در مقابل از تنفس خوراک آن شرکت در هنگام بهره‌برداری از واحد کسر نماید.

ضروری است این مسئله نیز در آئین نامه اجرایی قانون فوق، به این شکل مورد توجه قرار گیرد: «در مورد پروژه‌های موضوع قانون که پیشرفت فیزیکی آنها بیشتر از ۴۰ درصد باشد، بانک مرکزی موظف است در قبال دریافت وثایق نقدپذیر اعم از پول نقد یا ملک به ارزش یک چهارم مبلغ اصل قرارداد و همچنین ترهین سهمیه تنفس خوراک به ارزش کل مبلغ اصل قرارداد از شرکت مجری طرح، ضمانت بانکی برای سفارش یا خرید تجهیزات خارجی طرح اعطا کند.»

ضمیمه

متن قانون «حمایت از صنایع پایین دستی نفت خام و میعانات گازی»

ماده ۱- اصطلاحات این قانون در معانی مشروح ذیل به کار می‌رود:

الف- طرح: طرح‌های ایجاد تاسیسات پالایشگاهی و پتروپالایشگاهی با خوراک نفت خام و یا میعانات گازی با ضریب پیچیدگی بالا توسط بخش غیردولتی و همچنین بهینه‌سازی و ارتقای کمیت و کیفیت فرآورده‌های پالایشگاه‌های موجود به نحوی که ترکیب تولید فرآورده آن‌ها اساساً به محصولات سبکتر و میان تقطیر اختصاص یابد.

ب- مجوز: مجوز صادره مطابق با جز (۴) بند «پ» ماده (۳) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت که براساس طراحی و محاسبات فنی و اقتصادی طرح پیشنهادی و مشخصات فرآورده‌های تولیدی، توسط وزارت نفت ارزیابی و صادر می‌شود و شامل مقدار خوراک و تنفس خوراک برآوردی می‌باشد.

پ- شرکت مجری طرح: شخصیت حقوقی مالک و دارای مجوز اجرای طرح است که صرفاً می‌تواند مجری یکی از طرح‌های موضوع این قانون باشد.

ت- تنفس خوراک: اعطای خوراک بدون دریافت بهای آن از زمان شروع بهره‌برداری طرح‌های موضوع این قانون، به تعداد روزی که ارزش آن معادل حجم سرمایه‌گذاری در مجوز صادره باشد و به عنوان تسهیلات به شرکت مجری طرح محسوب می‌شود.

ماده ۲- دولت موظف است طبق تکالیف این قانون، از طریق وزارت نفت نسبت به صدور و بازنگری مجوز طرح‌ها تا سقف دو میلیون بشکه در روز و اعطای تنفس خوراک، از سرمایه‌گذاران بخش غیردولتی برای جذب سرمایه‌گذاری مردمی حمایت کند.

ماده ۳- تنفس خوراک تخصیصی به طرح‌ها با رعایت شرایط زیر صورت می‌پذیرد:

الف- استفاده از سهم صندوق توسعه ملی در چهارچوب قوانین و مقررات مربوطه و با اذن مقام رهبری است.

ب- درصد تولید نفت کوره در طرح‌های موضوع این قانون باید کمتر از ده درصد (۱۰٪) کل فرآورده‌های تولیدی آن طرح باشد.

پ- در هنگام بهره‌برداری از واحد احداث شده، تطبیق کمیت و کیفیت انواع فرآورده‌های تولیدی بر اساس مجوز اولیه صادره برعهده وزارت نفت بوده و در صورت وجود هرگونه مغایرت موظف است میزان تنفس خوراک را متناسب با طرح اجراءشده تعدیل کرده و به اطلاع صندوق توسعه ملی برساند.

ت- خوراک تحویلی به واحدهای مذکور از نظر قواعد مالی در حکم صادرات نفت خام و میعانات گازی است و تنفس خوراک برای این قانون صرفاً از محل سهم سالانه صندوق توسعه ملی در سقف سهم سالانه آن صندوق تأمین می‌شود. تسویه حساب این واحدها با صندوق توسعه ملی از محل فروش خوراک به آنها در طی سنوات آتی می‌باشد.

ث- بازپرداخت تسهیلات تنفس خوراک صندوق توسعه ملی، پس از دوره تنفس مطابق مقررات صندوق صورت می‌گیرد.

ج- مجوزهای موضوع این قانون به استثنای طرح‌های بهینه‌سازی و ارتقای پالایشگاه‌های موجود، صرفاً برای سواحل کشور صادر می‌شود.

چ- دولت مجاز است در هنگام اعطای تعهد تنفس خوراک، قرارداد دریافت بخشی از درآمد حاصل از فروش فرآورده‌های طرح‌ها را به صورت ماهانه متناسب با مبلغ بازپرداخت اقساط، جهت تسویه بدهی از آن طرح اخذ کند و یا پس از بهره‌برداری از طرح، سهام سهامداران شرکت مجری طرح را تا سقف مبلغ تنفس خوراک اخذ نماید.

ماده ۴- تأمین مالی طرح‌ها با رعایت شرایط زیر صورت می‌گیرد:

الف- سهامداران شرکت مجری موظفند حداکثر یک سال پس از دریافت مجوز، نسبت به واگذاری حداقل سی درصد (۳۰٪) سهم شرکت مجری از طریق عرضه سهام یا از طریق صندوق سرمایه‌گذاری پروژه در چهارچوب قوانین مربوطه و یا انتشار اوراق بهادار قابل تبدیل به سهام اقدام کنند؛ در غیر این صورت وزارت نفت موظف است نسبت به ابطال مجوز خوراک آن‌ها اقدام کند.

ب- تأمین مالی از طریق ابزارها و نهادهای مالی بازار سرمایه و تضمین بازپرداخت اصل و فرع مبالغ سرمایه‌گذاری شده توسط مردم طبق قواعد و مقررات سازمان بورس و اوراق بهادار صورت می‌گیرد. همچنین جهت تسهیل در فرآیند تأمین مالی از طریق وزارت نفت و شرکت‌های تابعه در چهارچوب ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور با اصلاحات و الحاقات بعدی مصوب ۱۳۹۴/۲/۱، بیمه‌ها و بانک‌های مجاز زیر نظر بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز می‌توانند پس از تأیید سازمان بورس و اوراق بهادار به عنوان رکن ضامن ایفای نقش کنند.

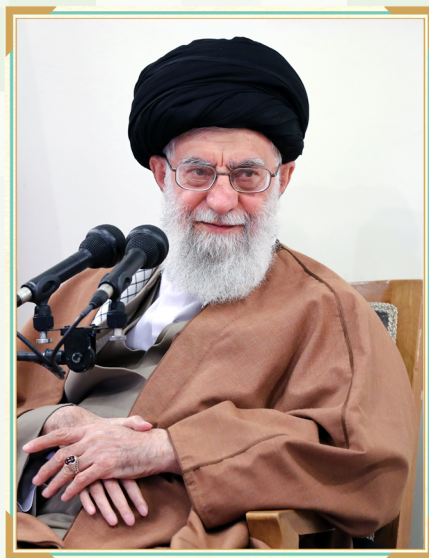
پ- آن دسته از دارایی‌هایی که تأمین مالی آن‌ها از طریق صندوق سرمایه‌گذاری پروژه جهت عرضه به عموم مردم صورت می‌گیرد از پرداخت عوارض نقل و انتقال معاف می‌باشند.

ماده ۵- وزارت نفت موظف است در زمان اعطای مجوز طرح، نسبت به اعطای مجوزهای ذیل برای واحدهای مشمول این قانون اقدام کند:

الف- مجوز صادرات فرآورده‌های تولیدی

ب- مجوز تأمین نفت خام به عنوان خوراک مصرفی پس از اتمام دوره تنفس خوراک با رعایت مصالح کشور در صورت درخواست متقاضی

ماده ۶- وزارت نفت مکلف است ظرف مدت دوماه پس از تصویب این قانون، آیین‌نامه اجرایی آن را به تصویب هیأت وزیران برساند.

یکی از کارهای لازم، نهضت کاهش خام‌فروشی است. ما باید کاری کنیم که خام‌فروشی بتدریج کاهش پیدا کند، تا اینکه بگلی از بین برود؛ باید ارزش افزوده ایجاد کرد.

بیانات در حرم مطهر رضوی - ۱ فروردین ۱۳۹۴

تهیه شده در شبکه تحلیگران اقتصاد مقاومتی